

Oikeusministeriö

PL 25

00023 VALTIONEUVOSTO

Viite: Lausuntopyyntö 8.6.2015, OM 15/31/2014 työryhmän mietinnöstä ”Uusi tuomioistuinelaki” (Mietintöjä ja lausuntoja 26/2014) siihen liittyvine uusine materiaaleineen sekä työryhmän mietinnöstä ”Tuomareiden koulutuksen kehittäminen (Mietintöjä ja lausuntoja 38/2015)

## LAUSUNNON ANTAMINEN

Oikeusministeriö on pyytänyt hovioikeudelta lausuntoa yllä mainituista ehdotuksista. Hovioikeus esittää lausuntonaan seuraavaa ja viittaa asiassa 10.6.2014 antamaansa lausuntoon.

### 1. Tuomioistuinelaki

Yleisenä huomiona hovioikeus toteaa, että ehdotetussa sääntelyssä on jätetty varsin paljon asioita työjärjestyksen määräysten varaan. Tämä saattaa olla omiaan eriyttämään menettelytapoja eri puolilla maata toimivissa tuomioistuimissa.

#### 1.1. Hovioikeuden esittelijöiden asema

##### **Esittelijöiden kannanotto**

Keskeisimpiä hovioikeuden esittelijän asemaan vaikuttavia muutosehdotuksia ovat hovioikeuslain 9 §:ään perustuvan järjestelmän lakkauttaminen ja sen korvaaminen niin sanotuilla avustavilla tuomareilla eli asessoreilla sekä niin sanottujen sijaisjäsenmääräysten käyttämisen oleellinen rajoittaminen. Lisäksi ehdotetaan muun muassa hovioikeuden esittelijöiden virkanimikkeiden muuttamista sekä sen mahdollistamista, että hovioikeuden esittelijä voisi toimia asian valmistelijana, kun hovioikeuden jäsen esittelee asian. Näiden muutosehdotusten johdosta lausutaan seuraavaa.

##### *Voimassa olevaan hovioikeuslain 9 §:ään perustuvasta järjestelmästä*

Voimassa olevan hovioikeuslain 9 §:n mukaan hovioikeus on eräissä pykälässä tarkemmin määritellyissä vähäisissä asioissa päätösvaltainen kolmijäsenisessä kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jäsentä ja hovioikeuden asessori tai viskaali taikka vähintään kolme vuotta asessorin, viskaalin tai kärjätuomarin virkaa hoitanut hovioikeuden esittelijä. Esittelijällä on perustuslaissa tuomarille säädetty virassa pysymisoikeus sinä aikana, jona hän toimii tässä pykälässä tarkoitettulla tavalla hovioikeuden jäsenenä.

Hovioikeuslain 9 §:n mukaisen kevennetyn kokoonpanon käyttäminen pykälässä tarkemmin määritellyissä vähäisissä asioissa on asianmukaista eikä sen käyttämistä ole perusteltua lakkauttaa. Hovioikeuslain 9 §:n mukaiseen ratkaisukokoonpanoon osallistuminen on esittelijän tehtävän koulutuksellisen luonteen kannalta tärkeää. Hovioikeuden asessorin tai viskaalin virkaan valittu tai kolme vuotta asessorin, viskaalin tai kärjätuomarin virkaa hoitanut henkilö on riittävän kokenut toimimaan hovioikeuden ratkaisukokoonpanon yhtenä jäsenenä vähäisissä asioissa, eikä tällaisen henkilön toimiminen ratkaisukokoonpanossa heikennä kenenkään oikeusturvaa.

Esittelijälle mahdollisuus päästä osaksi ratkaisukokoonpanoa riittävän kokemuksen tuomioistuinyöstä saatuaan on hänen juridisia valmiuksiaan kehittävä, motivoiva sekä työn mielekkyyttä lisäävä asia. Ratkaisukokoonpanoon osallistumisella on myönteinen vaikutus esittelijän etenemiseen urallaan ja sitä on pidettävä askeleena tuomarinvirassa toimimista kohti. Koulutuksellisesti on perusteltua, että esittelijä aloittaa asioiden itsenäisen valmistelun hovioikeuslain 9 §:ssä määritellyistä vähäisemmistä asioista ennen kuin hänet valitaan kärjätuomarin tai hovioikeuden jäsenen tehtäviin. Hovioikeuslain 9 §:n mukaisessa ratkaisukokoonpanossa esittelijä pääsee myös konkreettisesti osallistumaan näytön arviointiin hovioikeuden pääkäsittelyissä valmistelijana toimimista paremmin. Hovioikeuslain 9 §:n mukaisen kokoonpanon käyttäminen joustavoittaa asioiden käsittelyä hovioikeuksissa ja säästää hovioikeuden jäsenten työmäärää, joka voidaan käyttää vaativimpien asioiden käsittelyyn.

Esittelijöiden osallistumiseen hovioikeuden ratkaisukokoonpanoon on katsottu liittyvän tuomioistuinlaitoksen sisäiseen itsetäydennykseen liittyviä piirteitä. Esittelijän kelpoisuutta toimia hovioikeuden ratkaisukokoonpanossa voitaisiin muuttaa siten, että ratkaisukokoonpanossa voisi toimia kolme vuotta asessorin, viskaalin tai kärjätuomarin virkaa hoitaneen henkilön lisäksi sellainen henkilö, joka on hoitanut kolme vuotta näihin verrattavissa olevaa lakimiestehtävää. Tällaisia tehtäviä voisivat olla esimerkiksi syyttäjän ja asianajajan tehtävät. Soveltuvan lakimieskokemuksen määrittelyssä olisi kuitenkin otettava huomioon, että sen on annettava riittävät tiedot yleisten tuomioistuinten toiminnasta ja perusvalmiudet hovioikeuden kokoonpanossa toimimiselle.

Edellä lausutusta huolimatta tuomioistuinlakityöryhmä ehdottaa hovioikeuslain 9 §:ään perustuvan järjestelmän alasajoa. Taustalla on eduskunnan perustuslakivaliokunnan lakivaliokunnalle vuonna 2006 antama lausunto (PeVL 2/2006 vp) koskien hallituksen esitystä hallinto-oikeuslain muuttamiseksi (HE 85/2005 vp).

Lausunnossaan perustuslakivaliokunta suhtautui kriittisesti hallituksen esityksessä ehdotettuun hallinto-oikeuslain säännökseen, jonka nojalla hallinto-oikeuden ylituomari olisi voinut määrätä hallinto-oikeussihteerin toimimaan hallinto-oikeuden päätösvaltaisen kokoonpanon jäsenenä. Hallituksen esityksen mukaan hallinto-oikeus olisi ollut eräissä asioissa päätösvaltainen kokoonpanossa, johon olisi kuulunut joko kaksi jäsentä ja säädetyt kelpoisuusvaatimukset täyttävä asian esittelijä taikka kaksi jäsentä. Hallinto-oikeussihteerin toimiminen hallinto-oikeuden jäsenenä esittelemisään asioissa olisi kuitenkin edellyttänyt aina erikseen annettua määräystä. Määräyksen antamista koskeva toimivalta olisi kuulunut ylituomarille, jonka harkinnassa esittelykohtaisen määräyksen antaminen olisi ollut (HE 85/2005 vp, s. 28).

Perustuslakivaliokunnan luonnehdinnan mukaan ehdotetussa sääntelyssä oli kysymys sellaisesta lisätehtävästä, johon esittelijä määrättäisiin erikseen suostumuksensa mukaisesti. Perustuslakivaliokunta katsoi, että ehdotettu sääntely ei ollut perustuslain vastaista muttei tosin perustuslain kannalta ”aivan ongelmatonta”. Esitetystä menettelyssä oli tuomioistuineläytöksen sisäiseen itsetäydennykseen liittyviä piirteitä (PeVL 2/2006 vp, s. 4). Vaikka perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan lakiehdotus olisi mainitusta ongelmallisuudesta huolimatta voitu käsitellä tavallisen lain säätämijärjestyksessä, lakivaliokunta otti mainitun kritiikin siinä määrin vakavasti, että sen ehdotuksesta puheena oleva muutos jäi toteuttamatta (ks. LaVM 9/2006 vp). Tämän lisäksi lakivaliokunta kiinnitti hallituksen esityksen johdosta antamassaan mietinnössä huomiota siihen, mitä perustuslakivaliokunnan lausunnon eräissä alaviitteissä oli todettu: ”[Hallinto-oikeuslain muutosesitystä] (v)astaava sääntely mahdollisuudesta määrätä esittelijä kuulumaan tuomioistuimen päätösvaltaiseen kokoonpanoon sisältyy voimassa olevan hovioikeuslain 9 §:ään” (PeVL 2/2006 vp, s. 2, av. 1). Ilmeisestikin tämän viittauksen johdosta lakivaliokunta päätyi toteamaan, että hovioikeusmenettelyn muun kehittämisen yhteydessä on syytä arvioida sanotunlaisen järjestelyn asianmukaisuutta (LaVM 9/2006 vp, s. 3).

Perustuslakivaliokunnan lausunnon alaviitteessä todettu ei tarkalleen ottaen pidä paikkaansa. Hovioikeuslain 9 §:n 4 momentissa säädettyt kelpoisuusvaatimukset täyttävä esittelijä on suoraan lain nojalla – ilman erillistä päällikkötuomarin määräystä – kelpoinen toimimaan hovioikeuden ratkaisukokoonpanon jäsenenä kaikissa kyseessä olevan pykälän 1 momentissa luetelluissa asioissa. Sanottu yleinen kelpoisuus eroaa olennaisesti siitä perustuslakivaliokunnan ongelmallisena, joskaan ei perustuslain vastaisena, pitämästä järjestelystä, jossa hallinto-oikeuden ylituomari olisi oman harkintansa mukaan voinut määrätä hallinto-oikeussihteerin toimimaan jäsenenä jossakin yksittäisessä asiassa. Vaasan hovioikeudessa hovioikeuslain 9 §:n 1 momentin mukaiset asiat jaetaan tasaisesti ja sattumanvaraisesti niille esittelijöille, jotka täyttävät pykälän 4 momentin mukaisen kelpoisuuden. Toimiminen ratkaisukokoonpanon jäsenenä on tällöin esittelijän virkavelvollisuus, ja esittelijällä on perustuslaissa tuomarille säädetty virassa pysymisoikeus sinä aikana, jona hän toimii mainitulla tavalla hovioikeuden jäsenenä. Kuvattuun hovioikeuslain 9 §:n mukaiseen esittelijäinstituutioon ei näin ollen liity sellaisia perustuslaillisia ongelmia, jotka perustuslakivaliokunta otti esiin hallinto-oikeuslain muutosesitystä käsitelleessä lausunnossaan vuonna 2006.

Ehdotettuun hovioikeuslain 9 §:n mukaisen järjestelmän korvaamiseen määräaikaikaisilla avustavilla tuomareilla liittyisi suurempia ongelmia tuomarilta edellytettävän riippumattomuuden kannalta kuin siihen, että vakinaiseen asessorin tai viskaalin virkaan nimitetty tai vähintään kolmen vuoden ajan asessorin, viskaalin tai käräjätuomarin virkaa hoitanut hovioikeuden esittelijä toimii eräissä vähäisissä asioissa hovioikeuden jäsenenä hovioikeuslain 9 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Sen vuoksi ehdotettua muutosta ei tule toteuttaa.

### Sijaisjäsenmääräyksistä

Ehdotetun tuomioistuinlain 12 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarin määräaikaiseen virkasuhteeseen ei voitaisi nimittää yksittäistä asiaa varten, jollei siihen ole oikeudenkäynnin turvaamisesta johtuvaa pakottavaa tarvetta. Säännöksellä rajoitetaisiin esittelijöille annettavia tuomarimääräyksiä. Tällainen asiakohmainen tuomarin nimitys ei esitysluonnoksen mukaan ole sopusoinnussa sen periaatteen kanssa, että ”asiaa ei saa jakaa jonkin tietyn tuomarin ratkaistavaksi” (esitysluonnoksen s. 81–82).

Esittelijät katsovat, että sijaisjäsenmääräysten käyttämisen rajoittamiselle ei ole esitetty riittäviä perusteita. Esitysluonnoksessa mainitun periaatteen kanssa ristiriidassa voitaisiin vastaavasti ajatella olevan se, että asia jaetaan tuomioistuimessa kyseessä olevaan juttutyyppiin erikoistuneen tuomarin ratkaistavaksi. Vaasan hovioikeudessa se, kenelle ja missä asiassa sijaisjäsenmääräyksiä annetaan, perustuu pitkälti sattumanvaraisiin seikkoihin eikä millään tavoin vaaranna kenenkään oikeusturvaa. Sijaisjäsenyyden käyttäminen ei ole myöskään ongelmallista sen yleisesti tunnetun periaatteen kannalta, jonka mukaan asianosainen ei saa osoittaa asiaansa tuomioistuimen jonkun tietyn tuomarin ratkaistavaksi.

Sijaisjäsenmääräyksiä annettaessa esittelijä saa kokemusta tuomarintehtävien hoitamisesta. Sijaisjäsenyydet palvelevat esittelijäjärjestelmän koulutuksellisia tavoitteita, ja nämä tavoitteet tulee turvata ja säilyttää sanottuun järjestelmään mahdollisesti tehtävistä muista muutoksista huolimatta.

### Avustavista tuomareista, heidän valinnastaan ja koulutuksestaan

Mikäli edellä lausutusta huolimatta hovioikeuslain 9 §:ään perustuva järjestelmän lakkauttaminen ja sijaisjäsenmääräysten käytön rajoittaminen toteutetaan ja korvataan niin sanotuilla asessorin koulutusviroilla, lausutaan korvaavaksi tarkoitettua järjestelmästä seuraavaa.

Esitysluonnoksen sivulla 50 todetaan, että ehdotettuja asessorin koulutusvirkoja tulisi koko tuomioistuinlaitoksessa olla arviolta noin 50. Määrä on liian pieni jaettavaksi kaikkien hovioikeuksien, hallinto-oikeuksien ja eräiden erityistuomioistuinten kesken varsinkin, kun ”vakuutusosoikeuteen tulisi sijoittaa lukumääräisesti enemmän asessoreja kuin muihin tuomioistuihin” (Mietinnön (38/2015) ”Tuomareiden koulutusjärjestelmän kehittäminen” s. 71). Välttämättä asessoreita ei olisi hovioikeuksissa lainkaan, sillä ehdotetun tuomioistuinlain 3 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan hovioikeudessa ”voi” lisäksi olla asessoreja. Aloittavien tuomarikoulutettavien määrää arvioitaisiin esitysluonnoksen mukaan vuosittain tuomioistuinten tarpeiden mukaan, mitä ei voida pitää hyväksyttävänä. Esittelijät katsovat, että tuomarikoulutettavat tulisi sijoittaa ensisijaisesti hovi- ja hallinto-oikeuksiin, joiden laajat toimialat antavat koulutettavalle monipuolisemman kokemuksen tuomarintehtävistä kuin työskentely suppea-alaisessa erityistuomioistuimessa. Erityistuomioistuinten resurssitarpeiden tyydyttämiseksi olisi haettava muita ratkaisuja.

### Hovioikeuden esittelijöiden virkanimikkeistä

Tuomioistuinlakityöryhmä ehdottaa nykyisten asessorin ja viskaalin virkanimikkeiden muuttamista ”hovioikeuden esittelijäksi”. Ehdotusta perustellaan virkanimikkeiden yhdenmukaistamisella hallinto-oikeuksien sekä eräiden erityistuomioistuinten esittelijöiden virkanimikkeisiin nähden. Toisaalta sanottujen tuomioistuinten tuomareiden virkanimikkeitä ei ehdoteta yhdenmukaistettaviksi.

Esittelijät vastustavat vuosisatoja niin Suomessa kuin Ruotsissakin käytössä olleiden virkanimikkeiden muuttamista. Eri tuomioistuimissa toimivat esittelijät työskentelevät erilaisissa tehtävissä ja siksi erilaisille virkanimikkeille on perusteet. Tuomioistuinlakityöryhmä ehdottaa, että markkinaoikeuden markkinaoikeussihteerien virkanimikkeet muutettaisiin ”markkinaoikeuden valmistelijoiksi”, koska markkinaoikeudessa asiat ratkaistaan ilman esittelyä. Tältä osin on huomattava, että hovioikeudessa asioita ratkaistaan sekä esittelystä että pääkäsittelyssä ja hovioikeuden esittelijät toimivat sekä esittelijöinä että valmistelijoina. Se, että hovioikeuden ratkaisusta ilmeni, että asian ”valmistelijana” on toiminut ”esittelijä”, olisi omiaan aiheuttamaan sekaannusta sen suhteen, onko asia ratkaistu esittelystä vai pääkäsittelyssä.

### Hovioikeuden esittelijän käyttämisestä valmistelijana hovioikeuden jäsenen esittelemässä asiassa

Ehdotetun tuomioistuinlain 19 luvun 1 §:n 4 momentin mukaan esittelijä voisi toimia valmistelijana silloin, kun tuomari toimii asian esittelijänä. Tuomari voisi siten tarvittaessa käyttää esittelijää apuna asian valmistelussa, vaikka itse esittelisikin asian. Tätä perustellaan sillä, että tuomioistuimen työn tarkoituksenmukaisen järjestämisen, resurssien käytön ja esittelijän työssä oppimisen kannalta olisi tärkeää, että esittelijätyövoimaa voitaisiin käyttää joustavasti (esitysluonnoksen s. 100).

Esittelijän viran koulutuksellinen luonne tuomarinuraan valmistavana virkana kärsii, mikäli hänen osuuttaan asioiden käsittelyssä olisi mahdollista rajata ehdotetulla tavalla. Yleistyessään tällainen järjestelmä ei edistäisi kokonaiskuvan muodostumista asian käsittelystä tuomioistuimessa ja tuomarilta edellytettävien ratkaisuvälmiuksien kehittymistä. Mikäli esittelijän työpanos kohdistettaisiin yhden jäsenen teettämään suppeaan selvitystyöhön, rajoittaisi se sitä palautteen saamista ja oppimista, jota tapahtuu asian muuhun valmisteluun, mahdolliseen pääkäsittelyyn, päätösneuvotteluihin ja ratkaisun kirjoittamiseen osallistuttaessa.

## **Hovioikeuden kannanotto esittelijän asemaan suunnitelluista muutoksista**

Hovioikeus yhtyy pääosiltaan esittelijöiden näkökantoihin sekä hovioikeuslain 9 §:ään perustuvasta järjestelmästä että sijaisjäsenmääräyksistä.

Hovioikeus toteaa sijaisjäsenyyksien osalta, että niitä käytetään maltillisella tavalla esimerkiksi sairauslomien ja erityistilanteissa vuosilomienkin yhteydessä sijaisuusjäsenyyksiä, jolloin jäsenenä toimii käytännössä kokenut esittelijä. Todettakoon, että tällaiset järjestelyt ovat kansainvälisesti melko yleisiä. Esimerkiksi Ruotsissa tuomioistuinharjoitteluun (domarbana) kuuluu loppuvaiheessa toimiminen jopa säännönmukaisesti hovioikeuden jäsenenä. Tällaisen järjestelymahdollisuuden poistaminen vaatii hovioikeuksien lisäresurssointia ja muodostaa pullonkauloja asioiden käsittelylle.

Mikäli esittelijän asemaan kaavailut muutokset kuitenkin toteutetaan, hovioikeus katsoo, että asessorin koulutusvirkojen tulisi painottua hovi- ja hallinto-oikeuksiin, koska mainituissa tuomioistuimissa on laajempi yleistuomarin koulutukseen soveltuva toimiala kuin erityistuomioistuimissa. Eritystuomioistuinten osaamistarpeet olisi mahdollista tyydyttää siten, että osa asessoreista työskentelisi yleiskoulutuksen saadakseen 2 vuotta hovi- tai hallinto-oikeudessa ja vuoden erityistuomioistuimessa. Menettelyllä saattaisi olla suotuisa vaikutus myös asessorien jatkotyöllistymiseen.

Esittelijöiden tavoin hovioikeus katsoo, että viskaalin virkanimike tulisi pitää ennallaan. Ehdotettu muutos on kielen rikkauden kannalta erittäin epäonnistunut. Viskaali on perinteinen nimike ja kuvaa tehtävää paremmin kuin esittelijä. Viskaali-nimikkeen säilyttäminen olisi linjassa sen kanssa, että avustavan tuomarin nimike on asian valmistelun edetessä palannut avustavan tuomarin nimikkeestä perinteiseksi asessoriksi. Todettakoon myös, että asessori on virkanimenä käytössä myös muissa Pohjoismaissa ja Saksassa. Se tunnetaan myös englannin kielessä.

### **1.2. Yksityiskohtaiset huomautukset**

Hovioikeus esittää esitysluonnoksen johdosta seuraavat yksityiskohtaiset huomautukset.

#### **3 luku 1 §**

Mikäli tarkoitus on luetella tyhjentävästi kaikki hovioikeuden ratkaisovaltaan kuuluvat asiat, olisi ehdotukseen syytä lisätä ainakin oikeusapua koskevat ratkaisupyynnöt, lapsikaappausasiat, maanpetos-, valtiopetos- ja eräät sotilasrikosasiat. Tarkoituksenmukaisinta olisi kuitenkin ottaa yleinen viittaussäännös muihin lakeihin, jolloin tällaisten harvinaisten poikkeusten säätäminen tapahtuisi erikseen kuten tähänkin asti. Näin muotoiltuna säännös olisi myös yhdenmukainen 2:1:n ja 4:1:n kanssa.

### 3 luku 4 § 1 mom.

Ehdotuksen mukaan hovioikeus käsittelee ja ratkaisee lainkäyttöasiat istunnossa esittelystä tai pääkäsitelyssä. Voimaan jäävän oikeudenkäymiskaaren 25a luvun 14 §:n 2 momentin jatkokäsittelylupaa koskeva asia voidaan ratkaista ilman esittelyä. Säännösten välillä vallitsee ristiriita. Olisi tarkoituksenmukaisempaa laajentaa mahdollisuutta siten, että hovioikeus voisi erityisistä syistä ratkaista asian ilman esittelyä. Säännös joustavoittaisi menettelyä esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa hovioikeus on välitoimella pyytänyt yhdyskuntapalveluksen seuraamuselvityksen ja jo tuolloin päätyneet periaatetasolla ratkaisuun, että tällainen seuraamus tulee kysymykseen, jos asianomainen soveltuu siihen. Nykyisen sääntelyn mukaan asia tulee ratkaista uudelleen esittelystä.

### 3 luku 4 § 2 mom.

Ehdotuksen mukaan hovioikeuden puheenjohtajana toimii presidentti tai hovioikeudenneuvos. Esityksen perusteluissa todetaan, että puheenjohtajan määräytyminen on tuomioistuimen sisäisen työskentelyn järjestämiseen liittyvä asia, eikä siitä ole välttämätöntä säätää yksityiskohtaisesti laissa. Näin ollen käräjä- ja hovioikeuksissa noudatettavasta virkaikäjärjestykseen perustuvasta puheenjohtajuudesta luovuttaisiin. Ehdotulla sääntelyllä on tarkoitus tarkoituksenmukaistaa ja joustavoittaa tuomioistuimen toimintaa sekä jakaa puheenjohtajatehtäviä ja -kokemusta useammille tuomareille. Asian ratkaisusta äänestettäessä noudatettaisiin kuitenkin edelleen virkaikäjärjestystä.

Nykyisin voimassa olevan käräjäoikeusasetuksen 4 §:n 3 momentin ja hovioikeusasetuksen 2 §:n 2 momentin mukaan kokoonpanon puheenjohtajana toimii virassa vanhin tuomari. Hovioikeuden presidentti voi vapauttaa jäsenen puheenjohtajan tehtävästä, mitä tapahtuu käytännössä jonkin verran esimerkiksi kielitaidon tai perehdyttämistarpeen vuoksi.

Hovioikeus katsoo, että puheenjohtajuudella on huomattava merkitys oikeudenkäynnille ja sen sääntelyä ei voine jättää työjärjestystasolle, päällikkötuomarin työnjohtomääräyksillä päätettäväksi tai kokoonpanon enemmistön ratkaistavaksi.

Todettakoon, että asia on joskus saatettu kokea hyvinkin merkittäväksi, ks. ratkaisu KHO 2015:106. Sen vuoksi asiasta olisi syytä ottaa lakiin säännös. Se voisi olla jossain määrin nykyistä joustavampi, mutta sen tulisi olla ehdotusta paremmin yhteensopiva tuomioistuimen ja tuomarin riippumattomuuden kanssa.

### 3 luku 5 §

Hovioikeus esittää harkittavaksi, että virastot lueteltaisiin aakkosjärjestyksen sijaan perustamisjärjestyksessä. Esitystapa on tyylikäs osoitus oikeusvaltiokehityksen ja laillisuusperiaatteen ajallisesta ulottuvuudesta. Esittämistapaa tukee myös se, että aakkosjärjestys on eri ruotsin kielellä.

### 8 luku 1 § 3 ja 4 mom.

Nykyisen hovioikeusasetuksen 12 §:ssä on säännökset siitä, mitkä asiat on käsiteltävä johtoryhmässä. Esimerkiksi 6 kohdan mukaan johtoryhmässä käsitellään asiat, jotka koskevat nimitystä asessorin ja viskaalin sekä kärjäviskaalin vakinaiseen virkaan. Ehdotetun säännöksen mukaan päällikkötuomarilla ei ole enää velvollisuutta kuulla johtoryhmää ennen nimityspäätöksen tekemistä. Johtoryhmän kuulemisella on merkitystä nimitysasioiden avoimuuden ja henkilöstön sitouttamisen kannalta. Johtoryhmän kuulemisesta on mahdollista määrätä työjärjestyksessä, mutta lain tasoinen määräys olisi hovioikeuden näkemyksen mukaan parempi. Muutoinkin olisi asianmukaista yhtenäisten käytäntöjen luomiseksi määritellä laajakantoisia asioita, jotka olisi aina käsiteltävä johtoryhmässä.

Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että organisaation eri toimielimien tehtävien ja aseman määrittelyn kannalta ei ole kovin johdonmukaista määritellä lainsäädännössä johtoryhmän tehtävää kapeammaksi kuin YT-menettelyn soveltamisalaksi on säädetty.

### 9 luku 4 §

Ehdotettu säännös on hyvin yleisluonteinen. Asiasta voidaan toki määrätä myös työjärjestyksessä, mutta tuolloin koulutusvelvollisuuden sisältö ja määrä voi vaihdella epätyytyttävällä tavalla virastoittain. Koulutuksen järjestämisvelvollisuuden ja siihen osallistumisvelvollisuuden korostamiseksi olisi paikallaan säätää pakolliseksi viraston ja tuomarin vuosittainen koulutussuunnitelma, johon sisältyisi määräys koulutuspäivien minimimäärästä.

### 11 luku 5 §

Ehdotuksen mukaan kärjäoikeus päättäisi kärjätuomarin viran julistamisesta haettavaksi ja sen julistamista uudelleen haettavaksi. Viran tultua avoimeksi tulee ennen sen haettavaksi julistamista ratkaista muun muassa, millaista kielitaitoa siinä edellytetään. Tähän voi liittyä riski epäyhtenäisestä tulkintakäytännöstä.

Viran julistaminen uudelleen haettavaksi on poikkeuksellista ja siihen tulee olla painavat syyt. Käytännössä siihen on ryhdytty yleensä vasta tuomarivalintalautakunnan kannan perusteella. Myös tällaisissa tilanteissa on riski epäyhtenäisestä käytännöstä, jos ratkaisuvälillä on nykyistä useammalla taholla.

### 11 luku 9 §

Ehdotettu säännös, kuten nykyinenkään, ei täysin vastaa käytännön menettelyä, koska viran avoimeksi julistanut hovioikeus toimittaa hakemusasiakirjat tuomarivalintalautakuntaan vasta, kun se on saanut kärjäoikeuden lausunnon ja antanut oman lausuntonsa. Toisin sanoen tuomarivalintalautakunta ei tosiasiallisesti vielä tuossa vaiheessa osallistu nimitysesityksen valmisteluun, vaan hovioikeudet suorittavat valmistelutoimet lautakunnan antamien ohjeiden mukaisesti.



Hovioikeus myös pyytää lausunnon kärjäoikeudelta ennen oman lausuntonsa antamista. Sivulausuntojen hankkimisesta on sovittu kärjäoikeuden kanssa. Nykyinen menettely on toimiva ja tarkoituksenmukainen, koska hovioikeus on saanut kärjäoikeuden näkemyksen hakijoiden ansioituneisuudesta tietoonsa ennen oman lausuntonsa antamista.

Hovioikeus pitää vastoin eriävissä mielipiteissä esitettyä tarpeellisena, että se lausuu kärjätuomarin virkaa hakeneista, koska hovioikeudella on muutoksenhakumenettelyn kautta käsitys hakijoiden toiminnasta ja oikeudellisesta kyvykkyydestä. Tarkoituksenmukaisin sääntelytapa olisi se, että tuomarivalintalautakunnalle annetaan mahdollisuus antaa tarkemmat ohjeet lausuntojen antamisesta.

#### 15 luku 2 § 1 mom.

Nykyisin hovioikeus päättää kärjätuomarin virantoimituksesta pidättämisestä. Menettely on tarkoituksenmukainen mm. hovioikeuden kärjäoikeuksiin kohdistuvan valvontatehtävän näkökulmasta (3 luku 2 § 1 mom). Jos virasta pidättämisen ratkaisee tuomarin ”oma” kärjäoikeus, voi asia näyttää ulkopuolisen silmissä vähemmän uskottavalta kuin jos asian ratkaisisi kärjäoikeuden toimintaa valvova hovioikeus.

#### 16 luku 3 §

Säännöksen tulisi koskea myös sellaisia asioita, joissa pääkäsittely on aloitettu ja lykätty tai jos on vastaanotettu todistelua pääkäsittelyn ulkopuolella.

#### 18 luku 4 §

Pykälään lienee syytä lisätä prosessinjohtollisten valmiuksien lisääminen, koska asessori voi toimia myös valmistelusta vastaavana jäsenenä.

#### 19 luku: 2 §, 5 § 3 mom. Ja 7 §

Ehdotetuissa säännöksissä tuomioistuimella tarkoitetaan käytännössä päällikkötuomaria. Sanan tuomioistuin korvaaminen päällikkötuomarilla olisi informatiivisempi ilmaisu.

#### 21 luku 1 §

Ehdotetun 21 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan tuomarinkoulutuslautakunta antaa lausunnon johtamiskoulutukseen valittavista oikeusministeriölle. Mahdollisuus saada johtamiskoulutusta on tärkeää tähän tehtävään hakeutuville, sillä koulutuksella on merkitystä virkannimityksissä. Hovioikeus katsoo, että lausunnon antaminen on tehtävä, jonka tulisi luonteensa vuoksi antaa tuomioistuimille ja koulutettavien valinta tuomarivalintalautakunnalle.

#### 21 luku 3 §

Hovioikeus katsoo, että yliopistojen tulisi itse nimetä edustajansa tai ainakin ehdokkaat tuomarinkoulutuslautakuntaan, mikä olisi omiaan vahvistamaan tuomioistuinten rakenteellista riippumattomuutta.

## 21 luku 6 §

Hovioikeus esittää harkittavaksi, voisiko tuomarinkoulutuslautakunnalla olla yhteistä henkilökuntaa tuomarivalintalautakunnan kanssa.

## 24 luku 6 § 2 mom.

Ehdotettu siirtymäsäännös on epätäsmällinen. Parempi ilmaisu olisi ”määrätty käsittelemään asiaa”. Tällöin säännös koskisi juttuja, joissa esittelijä toimii valmistevana jäsenenä. Ehdotetulla sääntelyllä juttuja jouduttaisiin jakamaan uudelleen ja syntyisi hukkatyötä.

## **2. Tuomioistuinharjoittelulaki**

Hovioikeus esittää esitysluonnoksen johdosta seuraavat yksityiskohtaiset huomautukset.

### 5 §

Hovioikeuden näkemyksen mukaan tuomioistuinharjoittelijoiden valinta tulisi säilyttää tuomioistuimilla tai ohjata tuomarivalintalautakunnalle.

### 7 §

Tuomioistuinharjoittelu on tärkeä tuomioistuinten rekrytoinnin kannalta. Sen vuoksi olisi tärkeää korostaa myös sitä, että ainakin osa hakijoista olisi kiinnostuneita tuomioistuinurasta ja motivoituneita hakeutumaan sille. Opintomenestyksen ja työkokemuksen yksipuolinen korostaminen voi johtaa siihen, että auskultoimaan haetaan vain muussa toimessa meritoitumista varten.

### 18 §

Tuomarinkoulutuslautakunta ohjaa tuomioistuinharjoittelun suunnittelua, eikä käytännön työntekoa. Hovioikeuden näkemyksen mukaan varatuomarin arvonimen voisi myöntää laamanni tai hovioikeuden presidentti, joilla on tietoa harjoittelijan suoriutumisesta.

## **3. Lautamieslaki**

Hovioikeus viittaa Ruotsissa on käytyyn vilkkaaseen keskusteluun lautamiehistä ja politiikan vaikutuksista. Esimerkiksi viimeisessä ruotsalaisessa Advokaatti -lehdessä oli asiaan liittyvä artikkeli.

## **4. Valtion virkamieslaki**

Ehdotetussa esitetään, etteivät tuomarin virat enää olisi valtion virkamieslain 4 §:ssä tarkoitettuja talousarviossa eriteltäviä virkoja. Hovioikeus katsoo, että tuomarin virat pitäisi säilyttää tuomioistuinten riippumattomuuteen liittyvistä syistä erittelyvirkoina, kunnes Suomeen on perustettu tuomioistuinvirasto.

## **5. Muita kannanottoja**

Lausuntopyyntö ja laaja mietintö on saapunut hovioikeuteen 8.6.2015. Lausunnon määräpäivä on ollut 14.8.2015 ja lisäaikaa on myönnetty 14.9.2015 saakka. Käytännössä valmisteluaikaa on ollut vain keskeinen lomakausi ja budjettikiireiden tahdittama loppukesä. Aika on täysin riittämätön huolelliseen valmisteluun ja henkilöstön asianmukaiseen kuulemiseen hankkeesta, jolla on keskeinen vaikutus organisaation toimintaan.

Lausunto on käsitelty hovioikeuden johtoryhmässä ja yhteistyökomiteassa. Esittelijöiden lausunnon ovat laatineet viskaalit Matti-Pekka Kuuttinen ja Aleksi Rantanen. Henkilöstöryhmille on varattu mahdollisuus kommentoida asiaa.

Tapani Vasama  
presidentti